П. ЛЕНЬО

Савинов Л. В. Общество и этнополитика: специфика этнополитических процессов в Сибирском федеральном округе. – Новосибирск: СибАГС, 2005. – 170 с.

Дослідження Савінова Л.В. знайомить із ситуацією, структурою, суб'єктами та особливостями етнополітичних процесів Сибірського федерального округу (СФО). Цей округ є одним з найбільших в РФ – займає близько 30% території держави, хоча його населення складає всього 14 % від кількості жителів країни. На території регіону проживає більше ста етносів та вісімнадцять корінних малочислених народів [с. 72]. Ці суб'єкти етнополітичної структури краю відносяться до різних релігійних конфесій, часто знаходяться на протилежних полюсах економічного та соціального розвитку. Серед представників корінних етносів та малих народів, навіть в сучасних умовах, зберігається кланово-родовий устрій, традиційне світорозуміння та шаманізм, як форма релігії. Одночасно існують кілька рівнів ідентичності, серед яких основні: громадянська (російська), регіональна (сибіряки), етнічна (кожного конкретного етносу) ті інші [с. 83]. Таким чином, матеріал дослідження представляє для нас неабиякий інтерес в силу своєї унікальності та важко доступності для нашої аудиторії. Цікавою монографія є також і тому, що знайомить із специфікою проведення досліджень етнополітичних процесів в РФ. А це має практичну актуальність, оскільки, інструменталістський підхід, який лежить в основі праці Савінова Л.В., містить значний пізнавальній потенціал. Досвід автора може допомогти дослідникам етнополітичних процесів нашого краю, де від часів проголошення незалежності України спостерігається справжній «етнічний ренесанс» тих національних меншин, які його замешкують.

Структура монографії: вступ, теоретико-методологічна та дослідницько-практична частини, висновок, список бібліографії та додатки.

Перший розділ праці присвячено з'ясуванню вихідних, теоретичних концептів дослідження. Таким чином, Савінов Л.В. робить історіографічний огляд наступних понять: етнос та етнічність (підходи до визначення, типологія, функції); етнополітичні процеси (суть, типологія, фактори розвитку); націоналізм (його типи та їх роль у етнополітичних процесах суспільства). Як позитив слід відмітити оригінальність бачення та трактування дослідником деяких базових термінів, зокрема, він пропонує та обґрунтовує авторську типологію етнічності [с. 29].

У своєму аналізі згаданих понять він виділяє три основні погляди щодо їх розгляду: примордіальний, конструктивістський, інструментальний, однак присвячує увагу і іншим течіям – структуралістському, нормативному, бігевіористському, теорії модернізації, постнекласичним концепціям тощо. Автор приходить до висновку про необхідність поліпарадигмального підходу. Однак, детально прослідкувавши сильні та слабкі сторони різних концепцій, вчений обґрунтовує перевагу інструменталістського трактування, оскільки воно може найбільш адекватно вирішити дослідницькі завдання. На його думку інструменталісти, взявши на озброєння найбільш сильні положення примордіального та коструктивістського вчень, змогли уникнути недоліків кожного з них. Інструментальній підхід визнає об'єктивно-природний характер етнічності та одночасно з цим вказує на роль етноеліт (політичних антрепренерів) у процесах активізації та спрямування ходу розвитку етнополітичних процесів, конструюванні колективних ідентичностей [с. 24]. На мою думку, вибір методики Савінова Л.В., окрім методологічних зауваг, диктується також кон'юнктурними причинами. Адже відомо, що Російська федерація являється аж занадто поліетнічним суспільством, щоб визнавати, услід за примордіалістами право кожного етносу на самостійне існування в силу їх органічного та природного походження. У протилежному випадку етнополітичні відцентрові сили, підкріплені науковим обґрунтуванням окремішності певного народу, можуть рознести РФ на кілька десятків незалежних суб'єктів міжнародної політики. До речі такий сценарій розвитку подій ще на початку 1990-х років був доволі очікуваний.

Другий розділ праці стосується характеристики СФО на предмет етнічної структури, етнополітичної, демографічної, економічної ситуації, адміністративно-територіального устрою, етнополітичної історії. Джерельною базою дослідження є польові матеріали (зокрема, опитування більше кількох тисяч респондентів [с. 95]), результати офіційних переписів, аналіз ролі етноеліт в житті суспільства. Савінов Л.В. простежує перебіг та специфіку етнополітичних процесів регіону, шукає шляхи та механізми їх оптимізації, зупиняється на існуючих конфліктних ситуаціях та обґрунтовує необхідність науково-обгрунтованого моніторингу, з тим щоб передбачити та убезпечитись від небажаного розвитку згаданих процесів. Дослідник наголошує, що відцентрові сили, які діяли в Росії в середині 1990-х років на початку XXI століття змінилися протилежними – доцентровими. Разом з тим в самому регіоні суттєву роль продовжують відігравати наступні тенденції розвитку етнополітичних процесів: етносепаратистські, етноконсолідаційні та шовіністично-націоналістичні [с. 92]. Вчений вказує на найбільш активних суб'єктів етнополітичного життя СФО (представників місцевих етносів та мігрантів з різних частин колишнього СРСР), передбачає поступове, але неухильне зростання ролі вихідців з Китаю. Вказуючи на негативні наслідки політизації етнічності в житті суспільства (нетерпимість, шовінізм, расизм тощо [с. 85, 105-107], – дослідник обґрунтовує необхідність усунення етнічного фактору з політичного простору держави, що на його думку, значно менше зло, ніж існуюча ситуація. Серед заходів – поступове укрупнення та уніфікація адміністративно-територіальних одиниць держави за рахунок ліквідації автономних областей та республік (суб'єктів РФ), що диктується, попри інше, ще й вимогами економічної доцільності. Таким чином, на федеральному рівні слід застосовувати субсидіарну модель етнонаціональної політики, в рамках якої активна роль відводиться насамперед громадянському суспільству та його інститутам [с. 113]. Незважаючи на згадані заходи, – етнічні спільноти і надалі залишатимуться активними суб'єктами суспільної арени РФ, однак їх діяльність варто обмежити культурницькими програмами. Загалом етнополітика Російської

федерації повинна відповідати засадам демократичного розвитку, цінностям лібералізму, сприяти становленню мультикультурного суспільства.

Підсумовуючи хочу зазначити, що монографія Савінова Л.В. (яка є першою частиною значно глобальнішого дослідження) заповнює доволі серйозну прогалину наших знань щодо етнополітичних процесів у сусідній державі – РФ, а також засвідчує значний потенціал інструментального підходу. Незважаючи на певні недоліки інструменталізму, – завдяки цьому методу можна пояснити періодичну активізацію та перманентне існування сепаратистських рухів в Україні (зокрема і русинського). Таким чином, праця дослідника з Новосибірська буде цікавою не тільки спеціалістам етнологам та політологам, але і студентам, історикам та всім, хто цікавиться проблематикою ролі етнічного фактору в політичному житті суспільства.